

Gemeente Rucphen Plangebied AM de Jongstraat te Zegge

Archeologisch bureauonderzoek

BAAC Rapport V-12.0150

oktober 2012

Auteur:

drs. M.J. van
Putten

Status:

definitief

Colofon

ISSN: 1873-9350
Auteur(s): drs. M.J. van Putten
Cartografie: drs. M.J. van Putten
Redactie: drs. P.G.H. Weterings
Copyright: Schoenmakers Advies Achtmaal B.V. te Achtmaal /
BAAC bv te Deventer

Autorisatie (senior archeoloog): drs. P.G.H. Weterings *PW* 06-06-2012

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Schoenmakers Advies Achtmaal B.V. te Achtmaal en/of BAAC bv.

BAAC bv
Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en
Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Postbus 2015
7420 AA Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax: (0570) 61 84 30
E-mail: deventer@baac.nl

Inhoud

Inhoud	5
Samenvatting	7
1 Inleiding	9
1.1 Onderzoekskader	9
1.2 Ligging van het gebied	10
1.3 Administratieve gegevens	11
2 Bureauonderzoek	13
2.1 Werkwijze	13
2.2 Landschappelijke ontwikkeling	13
2.3 Bewoningsgeschiedenis	17
2.3.1 Inleiding	17
2.3.2 Archeologie	17
2.3.3 Historie	18
3 Archeologische verwachting	21
4 Conclusie en aanbevelingen	23
4.1 Conclusie	23
4.2 Aanbevelingen	23
5 Geraadpleegde bronnen	25

Bijlage 1 Overzicht van geologische en archeologische tijdvakken

Samenvatting

Het onderzoeks- en adviesbureau BAAC bv heeft een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied 'A.M. de Jongstraat' te Zegge (gemeente Rucphen). Aanleiding voor het archeologische onderzoek is de geplande nieuwbouw van een aantal woningen binnen het plangebied. Hierbij bestaat een gerede kans dat eventueel aanwezige archeologische vindplaatsen zullen worden verstoord. Derhalve dient een archeologisch vooronderzoek plaats te vinden.

Het plangebied is gelegen op een relatief hooggelegen dekzandrug. De landschappelijke ligging op de overgang van hoger gelegen dekzandruggen naar lager gelegen, nattere dekzandvlakten was voor de prehistorische mens een goede locatie voor de jacht. Wat betreft de ouderdom van de afzettingen kunnen op het terrein archeologische resten aanwezig zijn uit de perioden vanaf het laat-paleolithicum tot heden. Echter, aangezien de nabije omgeving van het plangebied vanaf het Atlanticum bedekt is geraakt met veen, was het plangebied en omgeving vanaf het neolithicum tot aan de ontginningen in de 13de eeuw minder geschikt voor bewoning.

Er zijn geen aanwijzingen aangetroffen die kunnen duiden op grootschalige bodemverstorende activiteiten. Wel heeft binnen het plangebied een 19de eeuwse schuur gestaan die na 1965 is gesloopt. Mogelijk dat de bodem binnen het plangebied als gevolg hiervan lokaal is verstoord.

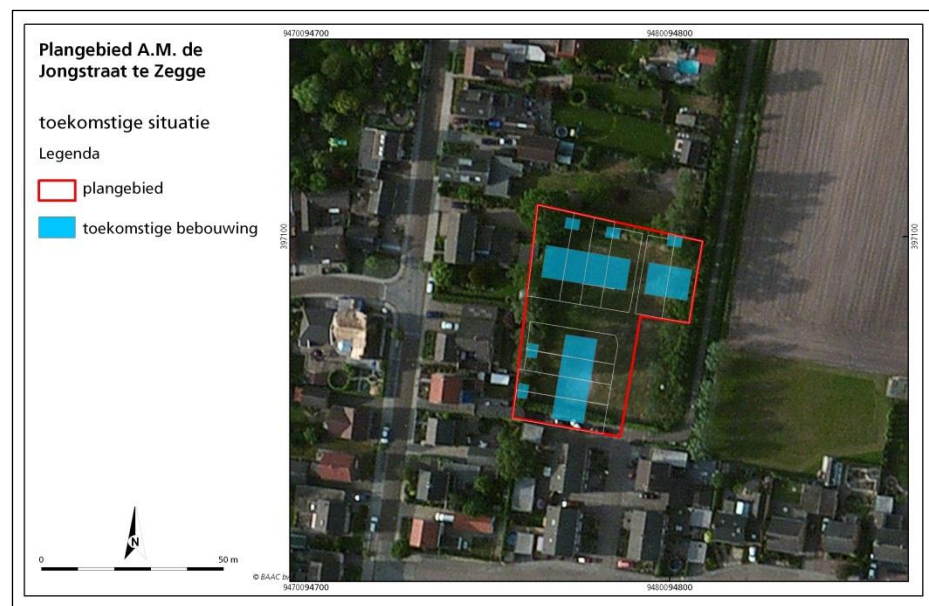
Op basis van het bureauonderzoek geldt voor het plangebied een hoge specifieke verwachting voor het aantreffen van vondsten en/of sporen vanaf het laat paleolithicum tot het neolithicum. Voor de periode neolithicum-vroege middeleeuwen geldt een lage specifieke verwachting. Voor de periode late middeleeuwen-heden geldt een middelhoge specifieke verwachting.

Aangezien het voor de hand ligt dat de archeologisch relevante bodemlaag verstoord zal raken bij de bouwwerkzaamheden, dient vervolgonderzoek plaats te vinden. BAAC bv adviseert om dit vervolgonderzoek in eerste instantie te beperken tot een verkennend booronderzoek. Namens de gemeente Rucphen geeft Regio West-Brabant de voorkeur aan een karterend booronderzoek.

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

In opdracht van Schoenmakers Advies Achtmaal B.V. heeft het onderzoeks- en adviesbureau BAAC bv een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied 'A.M. de Jongstraat' te Zegge (gemeente Rucphen). Aanleiding voor het onderzoek is het plan om een aantal woningen op de locatie te bouwen. Hierbij zullen drie woonblokken worden gerealiseerd met in totaal 10 woningen. Het totale woonoppervlak in de huidige plannen bedraagt circa 525 m². Vooralnog is de toekomstige verstoringsdiepte onbekend. Over het algemeen kan echter worden gesteld dat de minimale bodemverstoring bij de realisatie van nieuwbouw, inclusief de aanleg van riolering en kabels en leidingen, tot in de C-horizont van de bodem zal reiken, waarbij een gerede kans bestaat dat eventueel aanwezige archeologische waarden verstoord of vernietigd worden.

Figuur 1.1 Toekomstige plannen voor het plangebied geprojecteerd op een luchtfoto.¹

Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een omschreven gebied aan de hand van bestaande bronnen. Met behulp van de verworven informatie wordt een specifiek archeologisch verwachtingsmodel opgesteld.

Tijdens het onderzoek dienen de volgende onderzoeksvragen uit het Plan van Aanpak te worden beantwoord:²

¹ Bing Maps 2010.

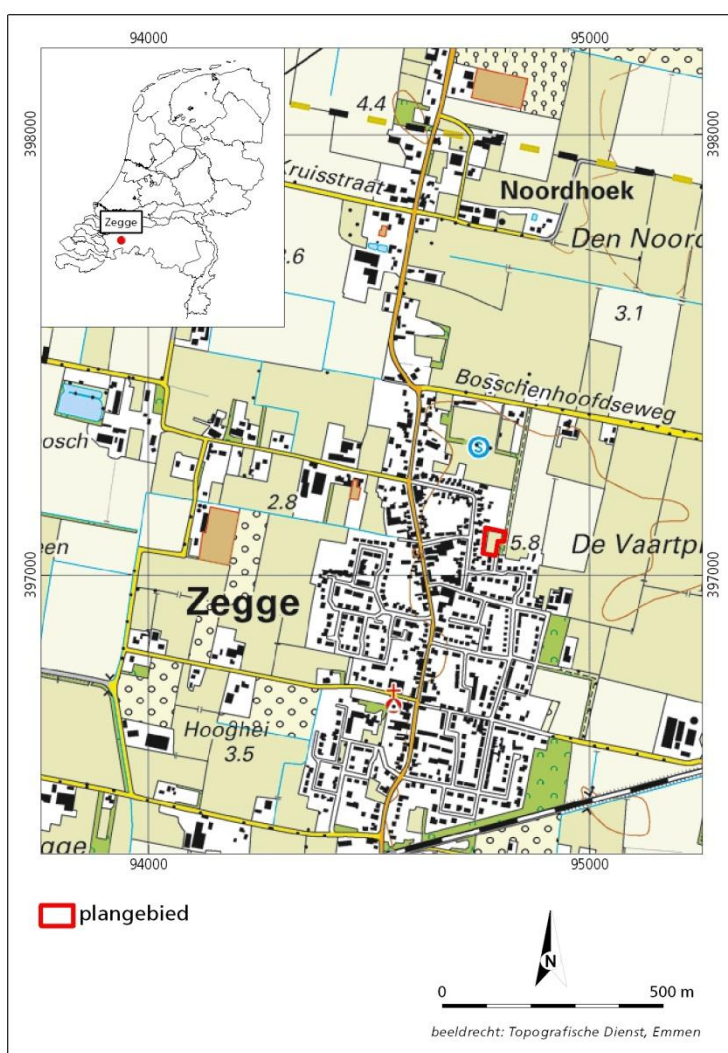
² Emaus 2012.

- Zijn binnen het plangebied bekende archeologische waarden aanwezig? Zo ja, zijn er gegevens bekend over de omvang, ligging, aard en datering hiervan?
- Wat is de verwachte bodemopbouw in het gebied en zijn er gegevens bekend over bodemverstorende ingrepen in het verleden binnen het plangebied?
- Wat is de specifieke archeologische verwachting voor het gebied?
- In hoeverre worden archeologische resten bedreigd en is vervolgonderzoek nodig en zo ja, in welke vorm?

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.2³, het vigerende gemeentelijke beleid en het onderzoeksspecifieke Plan van Aanpak.

1.2 Ligging van het gebied

Het plangebied bevindt zich aan de ostrand van de bebouwde kom van het dorp Zegge, in de gemeente Rucphen. Het plangebied is momenteel nog niet ontsloten

Figuur 1.1 Ligging van het plangebied.

³ CCvD 2010.

en ligt achter de A.M. de Jongstraat 34 en de Oude Hoofdweg 14, 16, 28 en 30. Aan de noord, west en zuidzijde wordt het plangebied begrensd door percelen aan de A.M. de Jongstraat en de Oude Hoofdweg. In het oosten grenst het plangebied aan een landbouwperceel. Het plangebied is momenteel onbebouwd en bestaat grotendeels uit een speelveldje, begrensd door struikgewas (zie figuur 1.1). De totale oppervlakte omslaat circa 2150 m². In figuur 1.1 is de ligging van het plangebied weergegeven.

1.3 Administratieve gegevens

Provincie:	Noord-Brabant
Gemeente:	Rucphen
Plaats:	Zegge
Toponiem:	AM de Jongstraat
Datum opdracht:	19 april 2012
Datum definitief rapport:	oktober 2012
BAAC-projectnummer:	V-12.0150
Centrum coördinaten:	94.779 / 397079
Kaartblad:	49F
Oppervlakte:	2150 m ²
Datering:	Laat paleolithicum-heden
Onderzoeksmeldingsnummer:	52060
Onderzoeksnummer:	41975
AMK-terrein:	N.v.t.
Waarnemingnummer(s):	N.v.t.
Vondstmeldingsnummer(s):	N.v.t.
Type onderzoek:	Archeologisch bureauonderzoek
Opdrachtgever:	Schoenmakers Advies Achtmaal B.V. Mevr. L. Schrauwen Minnelingsebrugstraat 4a 4885 KP Achtmaal
Bevoegde overheid:	Gemeente Rucphen (dhr. van Hulsten)
Deskundige bevoegd gezag:	Regio West-Brabant Mevr. drs. L. Weterings-Korthorst Postbus 503 4870 AM Etten-Leur
Beheer documentatie:	Bibliotheek Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en archief BAAC bv.
Uitvoerder:	BAAC bv, vestiging Deventer Postbus 2015 7420 AA Deventer tel. 0570-670055
Projectleider:	drs. M.J. van Putten

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze

Tijdens het bureauonderzoek is aan de hand van bestaande bronnen een archeologische verwachting voor het plangebied opgesteld. Bij de inventarisatie van de archeologische waarden is gebruik gemaakt van gegevens uit het Centraal Archeologisch Archief (CAA) en het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Hierbij is het Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS) gebruikt. Ook is de gemeentelijke verwachtingskaart geraadpleegd. Daarnaast is de provinciale cultuurhistorische waardenkaart geraadpleegd.

Met name voor de recentere archeologische periodes zijn diverse historische bronnen geraadpleegd. Er is gebruik gemaakt van oude kadastrale en topografische kaarten zoals de kadastrale kaart uit circa 1830 en de topografische kaart uit 1908. Literatuur over de geologie, geomorfologie en de bodemopbouw van het onderzoeksgebied is eveneens bestudeerd om op basis van locatiekeuze-theorieën een uitspraak te doen over de kans op aanwezigheid van archeologische resten.

In navolgende paragrafen worden de resultaten van het bureauonderzoek beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een synthese in de vorm van een specifieke archeologische verwachting. Een opsomming van de geraadpleegde literatuur en gebruikte kaarten is terug te vinden in de literatuurlijst. Voor een tabel met een overzicht van geologische en archeologische tijdvakken wordt verwezen naar bijlage 1.

2.2 Landschappelijke ontwikkeling

Het onderzoeksgebied ligt in het westelijke deel van het zandgebied van Noord-Brabant. In het Tiglien (circa 2 miljoen jaar geleden) is door grote rivieren, met name de Rijn, een dik pakket afzettingen gevormd. Dit pakket is 25 tot 80 m dik en bestaat uit een afwisseling van zanden en klei. De afzettingen worden gerekend tot het Laagpakket van Tegelen.⁴ De Tegelenklei ligt in de omgeving van Zegge, met name ten westen van het dorp, dicht onder het oppervlak. Na de afzetting van het Laagpakket van Tegelen is het toenmalige oppervlak sterk onderhevig geweest aan erosie en vertoont mede daardoor vrij veel reliëf.⁵

Gedurende het Pleistoceen (2,5 miljoen jaar tot 10.000 jaar BP) zijn er verscheidene zeer koude perioden geweest (glacialen/ijsstijden), afgewisseld met warmere perioden (interglacialen). Gedurende geen van de glacialen is zuidelijk Nederland door landijs bedekt geweest. Wel is het klimaat tijdens de laatste ijsstijd (Weichselien, 115.000 - 10.000 jaar geleden) van invloed geweest op het huidige

⁴ De Mulder *et al.* 2003.

⁵ Damoiseaux 1982.

landschap. In het begin van het Weichselien was er nog vrij veel vegetatie, waardoor de zandverstuivingen slechts een lokaal karakter hadden. In het Midden-Weichselien was de vegetatie vrijwel verdwenen, waardoor op grote schaal verstuiving van zand kon optreden. Dit door de wind afgezette zand wordt dekzand genoemd. Het dekzandrelief bestaat voor het grootste gedeelte uit dekzandruggen en dekzandwelingen. Behalve deze reliëfrijke gebieden zijn er ook gebieden waar het dekzand in de vorm van vlakten is afgezet.

Het dekzandpakket wordt gerekend tot de Formatie van Boxtel.⁶ Het materiaal bestaat in het algemeen uit fijn zand (mediaan van 150 – 210 mm) met enkele grovere zand- of grindlaagjes.⁷ Gedurende het Vroeg- en Midden-Pleniglaciaal (58.000 - 29.000 jaar geleden) trad er op grote schaal verspoeling van het toen aanwezige dekzand op, waardoor zandlagen afgewisseld met leemlagen gevormd werden, die samen fluvioperiglaciale afzettingen genoemd worden. In deze afzettingen wordt op een wisselende diepte een zware leemlaag aangetroffen die door Van Oosten (1967) beschreven wordt als de Laag van Wouw. Door vorstwerking is deze laag vaak erg verwrongen.⁸ In een later stadium van het Pleniglaciaal zijn wederom fluvioperiglaciale sedimenten afgezet. Deze afzettingen tonen een grote variatie in korrelgrootte en worden ook wel 'Brabantse leem' genoemd. Het Brabants leem is over het algemeen slecht waterdoorlatend. De fluvioperiglaciale afzettingen kunnen in het plangebied en omgeving in de ondiepe ondergrond voorkomen. Gedurende het Laat Pleniglaciaal (tot 11.000 jaar geleden) werd weer dekzand afgezet (Oud Dekzand). Het bestaat uit gelaagd, lemig fijn zand. Vaak vormt het een zwak golvend reliëf, met enkele ruggen.

Na het Pleniglaciaal tot aan het begin van het Holoceen traden wisselend enkele klimaatsverbeteringen en -verslechtingen op, waarbij wisselend bodemvorming en verstuiving plaatsvond. De dekzanden uit deze periode worden 'jonge dekzanden' genoemd en liggen in en rondom het onderzoeksgebied aan het oppervlak. Het 'Jong dekzand' is ook onder te verdelen in twee fasen, 'Jong dekzand I' en 'Jong dekzand II'. Het dekzand is afgezet in de vorm van langgerekte of paraboolvormige ruggen. Op de overgang tussen 'Jong dekzand I' en 'Jong dekzand II' is op bepaalde plaatsen een dunne bodem gevormd. Deze laag staat bekend als de Laag van Usselo en vertegenwoordigt een oude begroeiingshorizont die zich ontwikkeld heeft op een voormalig landoppervlak of als een veenlaag, daterend in het Allerød-interstadiaal.⁹

Vanaf het begin van het Holoceen (vanaf 10.000 jaar geleden tot heden) trad een blijvende klimaatsverbetering op. Aanvankelijk was het klimaat nog droog en bij de nog schaarse vegetatie ontstonden plaatselijk weer zandverstuivingen. Het betreft duinvormige dekzandafzettingen. Ten oosten van het nabij gelegen dorp Bosschenhoofd komen dergelijke afzettingen aan het oppervlak voor. Naarmate de klimaatsomstandigheden verbeterden raakten de dekzandgebieden, waaronder ook de duinen, begroeid, zodat er een einde kwam aan de verstuivingen. Door de doorgaande klimaatsverbetering nam de hoeveelheid neerslag verder toe en steeg ook de grondwaterspiegel (als gevolg van de stijgende zeespiegel). Als gevolg van het natter worden van het landschap ontstond in de lager gelegen beekdalen veengroei. De veengroei breidde zich in de loop van het Atlanticum uit naar de slecht gedraineerde plekken in het landschap, zoals in afgesloten kommen in het dekzandlandschap ten westen van Zegge. Dit veen dat in de middeleeuwen geheel is afgegraven, heeft een

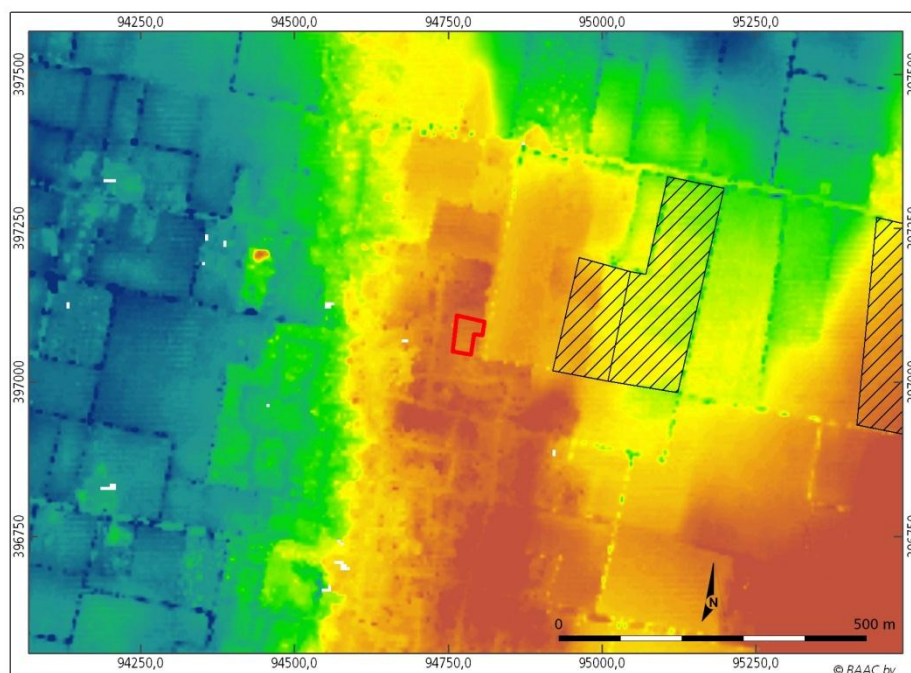
⁶ De Mulder *et al.* 2003.

⁷ Damoiseaux 1982.

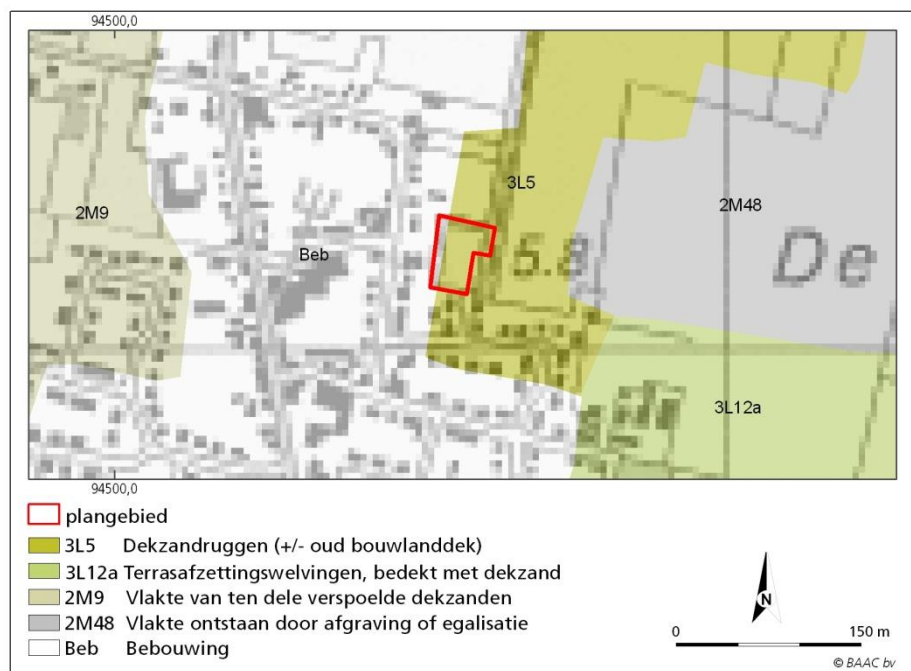
⁸ Damoiseaux 1982.

⁹ Berendsen 2008.

belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van het gebied (paragraaf 2.3.3). Het plangebied zelf is vanwege de hogere ligging waarschijnlijk niet bedekt geweest met veen.

Figuur 2.1 Overzicht van het AHN voor het plangebied en omgeving.¹⁰ De gele en bruine tinten betreffen de hoger gelegen dekzandruggen. De groene en blauwe tinten betreffen de lager gelegen dekzandvlaktes die met veen bedekt zijn geweest. De gearceerde vlakken duiden gebieden aan waarvoor in het verleden bij de provincie een ontginningsvergunning is aangevraagd.

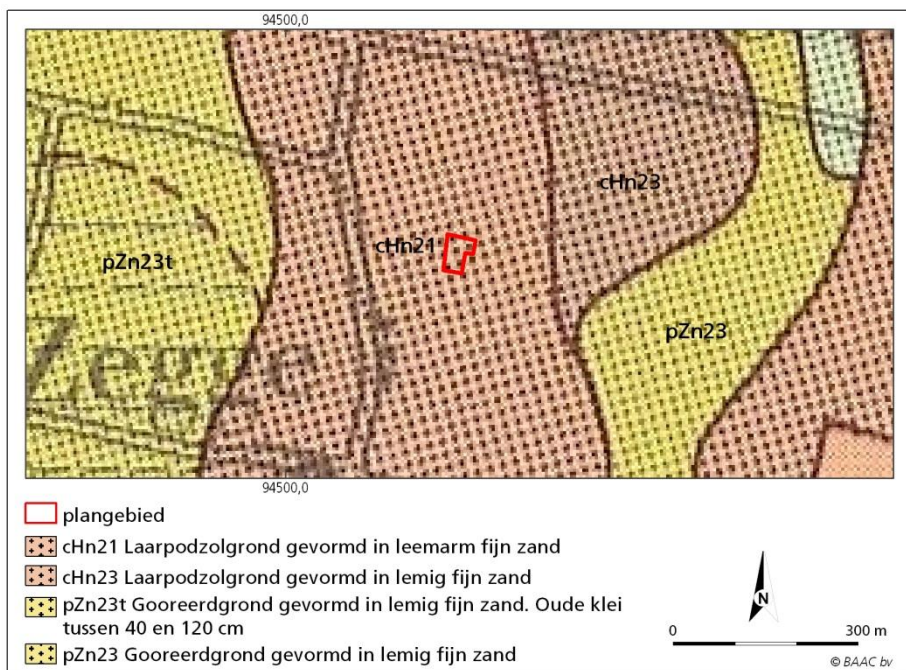

Figuur 2.2 Overzicht van de geomorfologische kaart voor het plangebied en omgeving.

¹⁰ www.ahn.nl.

Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is goed te zien dat het plangebied circa 3 meter hoger is gelegen dan het laag gelegen gebied ten westen van Zegge.

Het onderzoeksgebied is vanwege haar ligging in bebouwd gebied niet geheel gekarteerd op de geomorfologische kaart. Er kan echter worden geconcludeerd dat het onderzoeksgebied zich op een dekzandrug bevindt, al dan niet bedekt met oud bouwlanddek (code 3L5, zie figuur 2.2).¹¹

Figuur 2.3 Overzicht van de bodemkaart van Nederland voor het plangebied en omgeving.

Op de bodemkaart van Nederland¹² is het plangebied gekarteerd als een laarpodzolgrond, gevormd op leemarm en zwak lemig fijn zand (code cHn21, zie figuur 2.3). Laarpodzolgronden zijn kalkloze zandgronden die een gedeeltelijk door de mens opgebrachte donkere humushoudende bovengrond (A-horizont van 30 - 50 cm) al dan niet in combinatie met een dunne uitspoelingslaag (E-horizont) hebben ontwikkeld. Deze grijs gekleurde E-horizont is gelegen op een dunne donkerroodbruin gekleurde laag (Bhs-horizont), waarin humuszuren en vaak al enige ijzerverbindingen zijn ingespoeld tot het niveau waarop het grondwater wordt aangetroffen. De laarpodzolen worden meestal gevonden ter plaatse van de oudere ontginningen op de lager gelegen zandgronden, die door plaggenbemesting een matig dikke A-horizont hebben gekregen. Het oorspronkelijke profiel was vaak een veldpodzolgrond.

Het plangebied bevindt zich in een gebied met een grondwatertrap VI, wat inhoudt dat de gemiddeld hoogste grondwaterstand tussen 40 en 80 cm beneden maaiveld voorkomt. De gemiddeld laagste grondwaterstand bevindt zich dieper dan 120 cm beneden maaiveld. De permanent gereduceerde ondergrond kan derhalve rond de 1,2 m onder maaiveld worden verwacht.

¹¹ Stiboka/RGD 1984.

¹² Stiboka 1982.

2.3 Bewoningsgeschiedenis

2.3.1 Inleiding

Het gevarieerde landschap van de gemeente Rucphen met droge en natte gebieden bood de bewoners in het verleden een breed scala aan bestaans- en vestigingsmogelijkheden. De eerste mensen vestigden zich op de hogere delen in het landschap zoals op de dekzandruggen, meestal in de buurt van een waterloop. Binnen de gemeente zijn vondsten bekend vanaf de steentijd. De vondsten uit de steentijd duiden vaak op een tijdelijk kamp dat seizoensmatig werd bewoond, afhankelijk van het voedselaanbod. Vanaf het neolithicum ging de mens zich steeds meer toeleggen op het verbouwen van voedsel en het houden van vee. Hoger gelegen gebieden kenden een toenemende bevolkingsdichtheid en zijn vaak voortdurend bewoond geweest tot in de Romeinse tijd. De bevolkingsdichtheid nam aan het einde van de Romeinse tijd sterk af, waarna deze vervolgens vanaf circa 800 na Chr. weer toenam. Overigens is de kans op vondsten uit de periode neolithicum-vroege middeleeuwen binnen het plangebied en omgeving minder groot, aangezien de directe omgeving van het plangebied in die periode uit een groot veengebied bestond.

Door de toenemende bevolking in de middeleeuwen veranderde het landschap en werd het in cultuur gebracht. Bos werd gekapt en veen werd ontgonnen. Door begrazing met schapen kreeg het potentieel aan natuurlijke vegetatie geen groeikans meer en ontstonden heidevelden. De betere gronden werden gebruikt als landbouwgrond. Verspreid in het landschap werden kleine boerenbedrijven gevestigd op verhogingen in het landschap waarop landbouw werd bedreven. Bij uitputting van de bodem werd plaggenmest opgebracht en ontstonden de essen. In latere periodes vonden bij bevolkingsgroei buiten de essen nieuwe ontginningen plaats, de zogenaamde kampontginningen. Met de komst van kunstmest zijn tegen het eind van de 19^e eeuw veel heidevelden ontgonnen, waardoor oude escomplexen en kampen niet verder werden uitgebreid.

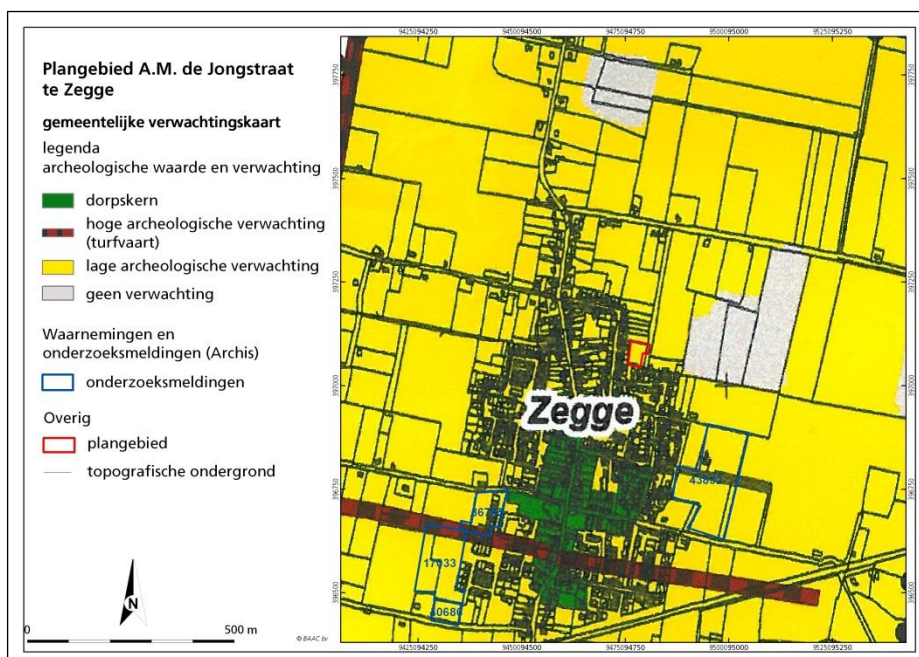
2.3.2 Archeologie

Tijdens het bureauonderzoek zijn de archeologische vondstmeldingen in en rond het onderzoeksgebied geïnventariseerd met behulp van het ARCHIS-II gegevensbestand van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Tevens is gebruik gemaakt van de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart.¹³ Deze kaart was op het moment van schrijven echter nog in concept.

De onderverdeling van de indicatieve waarden zoals weergegeven op de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart is in het gebied gebaseerd op de statistische relatie tussen het bodemtype, de geomorfologie en archeologische vindplaatsen. Het plangebied is op de gemeentelijke concept-verwachtingskaart gekarteerd als een gebied met een 'lage trefkans op het aantreffen van archeologische waarden' (zie figuur 2.4). Waarschijnlijk vanwege de aanname dat het gebied vanaf het neolithicum ongeschikt was voor bewoning vanwege de vorming van veen.

¹³ IDDS 2012, in concept. De kaart is door de gemeente beschikbaar gesteld en was op het moment van schrijven van onderhavig rapport nog niet definitief vastgesteld. De tekst van het bijbehorend rapport was echter niet beschikbaar. Ook het bijbehorende beleid is vooralsnog onbekend.

De Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Noord-Brabant geeft aan dat het plangebied pal naast het gebied 'dekzandrug Bosschenhoofd-Hoeven' is gelegen. Dit betreft een provinciaal archeologisch landschap.¹⁴

Figuur 2.4 Uitsnede van de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart voor het plangebied en omgeving.¹⁵

Op de Archeologische Monumentenkaart staan terreinen vermeld die door de provincie en de RCE zijn geselecteerd vanwege hun archeologische waarde. Een aantal van deze terreinen heeft eveneens de status van beschermd archeologisch monument. Binnen het plangebied en de directe omgeving (straal van 1000 m) bevinden zich geen AMK-terreinen.

Uit het Centraal Archeologisch Archief¹⁶ blijkt dat binnen het plangebied geen waarnemingen bekend zijn. Ook in de directe omgeving (in een straal van 1000 m) zijn vooralsnog geen waarnemingen bekend.

In de directe omgeving van het plangebied zijn wel een aantal archeologische onderzoeken uitgevoerd (zie figuur 2.4). Op circa 650 meter ten zuidwesten van het plangebied betreft het een drietal booronderzoeken (onderzoeksmeldingen 17033, 36755 en 40686). Bij geen van deze onderzoeken zijn archeologische relevante waarnemingen gedaan. De terreinen zijn dan ook vrijgegeven. Op circa 300 meter ten zuidwesten van het plangebied is een bureaustudie uitgevoerd (onderzoeksmeldingsnr. 43832). Op basis van dat onderzoek is een verkennend booronderzoek aanbevolen. Uit de gegevens van het CAA blijkt dat dit tot op heden nog niet is uitgevoerd.

2.3.3 Historie

Het plangebied bevindt zich aan de rand van het polderlandschap dat in de 13de eeuw is ontstaan na afgraving van veen dat zich in de loop van het Holoceen heeft ontwikkeld op de lager gelegen dekzandvlakten (zie paragraaf 2.2). In het

¹⁴ www.brabant.nl/kaarten/culturele-kaarten/cultuurhistorische-waardenkaart-2010

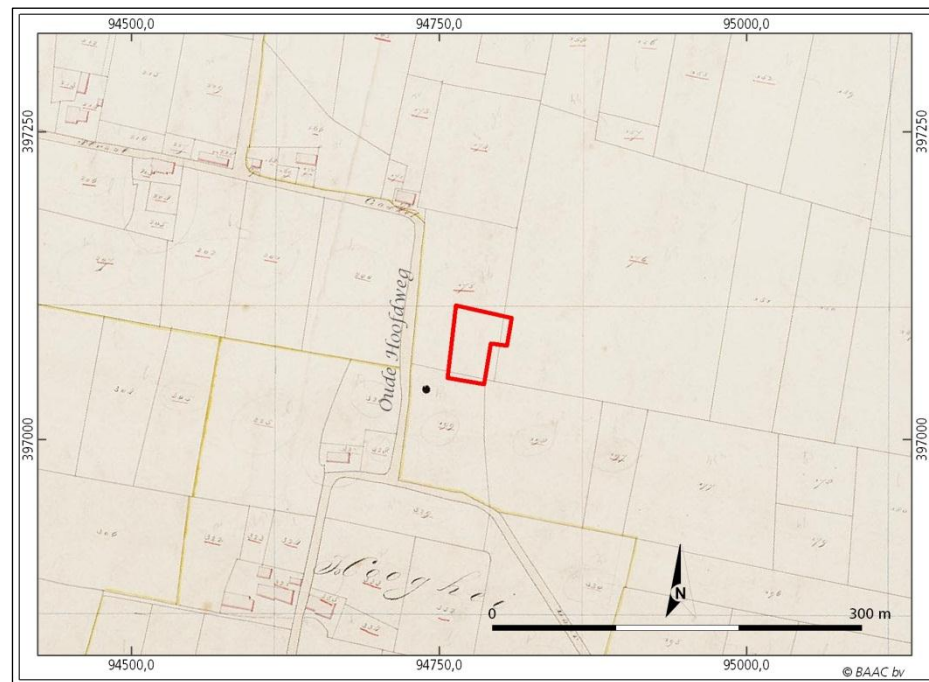
¹⁵ Deze kaart is op het moment van schrijven nog in concept.

¹⁶ CAA, RCE 2010.

gebied ten oosten van Roosendaal vond vanaf de 13de tot en met de 17de eeuw op grootschalige wijze commerciële turfwinning plaats. Middels het turf werden de grote Vlaamse steden als Brugge en Gent van brandstof voorzien. Het veengebied werd middels zogenaamde turfvaarten ontwaterd en het gestoken veen werd via deze vaarten per turfschuit afgevoerd naar turfhavens in onder andere Roosendaal, Oudenbosch en Leur. Van daaruit werd het turf naar de Vlaamse steden getransporteerd. Naast vaarten werden ook wegen aangelegd. De Lage Zegstraat ten zuidwesten van Zegge is een voorbeeld van een dergelijke weg.¹⁷

De veenontginning is dan wel in de 13de eeuw begonnen, het ontstaan van het dorp Zegge heeft langer op zich laten wachten. De eerste schriftelijke vermelding dateert uit 1787. Het stond toen bekend als 'Den Segge', wat zoveel wil zeggen als 'laag gelegen, vaak onder water staand weidegebied'.¹⁸ Zegge bestond tot in de 19de eeuw uit een verzameling van vier buurtschappen; Zegge, Heesterbosch, Noordhoek en Hooghei. De buurtschappen ontwikkelden zich voornamelijk langs de oost-west gerichte ontsluitingswegen. Als gevolg van bebouwing langs de 'Onze Lieve Vrouwenstraat', die een noord-zuid oriëntatie heeft, groeiden de buurtschappen aan elkaar.

De kadastrale kaart uit de periode 1820-1832¹⁹ laat zien dat het plangebied begin 19de eeuw onbebouwd was (zie figuur 2.5). Het gebied was in gebruik als

Figuur 2.5 Uitsnede van de eerste kadastrale kaart 1820-1832 voor het plangebied en omgeving. Het plangebied is middels het rode kader weergegeven.

dennenbos.²⁰ Dit duidt erop dat het droge grond moet zijn geweest. Het wegenpatroon uit deze periode is nog grotendeels herkenbaar in het huidige wegenpatroon.

¹⁷ Heemkundekring De Vrijheit van Rosendale s.a.

¹⁸ Van Berkel en Samplonius 2006.

¹⁹ Watwaswaar 2012.

²⁰ Watwaswaar 2012.

Op kaartmateriaal uit 1908 (figuur 2.6) is zichtbaar dat het terrein in gebruik was als akkerland.²¹ Binnen het plangebied was echter ook een schuur aanwezig, behorende tot een boerderij gelegen aan de huidige Oude Hoofdweg. De schuur (en boerderij) is derhalve in de periode tussen 1830 en 1908 gebouwd. Op kaartmateriaal uit de periode 1955-1965²² is deze boerderij nog aanwezig, terwijl dat momenteel niet meer het geval is. De boerderij en de schuur zijn waarschijnlijk ten behoeve van de bouw van de huidige bebouwing aan de Oude Hoofdweg gesloopt in de periode na 1965.

Figuur 2.6 Uitsnede van de Historische Atlas van Noord-Brabant voor het plangebied en omgeving. Het plangebied is middels het rode kader weergegeven.

Ondanks de dorpsuitbreiding in Zegge in de twintigste eeuw lijkt het plangebied nog grotendeels onaangetast. De verwachting is derhalve dat de bodem ter plaatse nog grotendeels onverstoord zal zijn, op eventuele verstoringen als gevolg van de sloop van de schuur na. Ook bij de provincie Noord-Brabant zijn geen gegevens bekend over grootschalige ontgroningen binnen het plangebied. Op 170 meter ten oosten van het plangebied is in het verleden wel een ontgrondingvergunning afgegeven. Deze lijkt afgaande op het AHN en de geomorfologische kaart ook te zijn uitgevoerd (zie ook figuren 2.1 en 2.2). Ook het perceel direct ten oosten van het plangebied lijkt deels te zijn afgegraven, gezien de rechte structuren in figuur 2.1. Echter, binnen het plangebied zelf zijn op het AHN geen aanwijzingen aanwezig die kunnen duiden op een (recente) afgraving.

²¹ Robas 1989.

²² Uitgeverij 12 Provinciën 2007.

3 Archeologische verwachting

Het plangebied is gelegen het westelijke deel van het zandgebied van Noord-Brabant. In de ondergrond bevinden zich dekzand afzettingen bestaande uit fijn zand. Geomorfologisch gezien bevindt het plangebied zich op een relatief hooggelegen dekzandrug. De landschappelijke ligging op de overgang van de hoger gelegen dekzandrug ter plaatse van het plangebied naar de lager gelegen, nattere dekzandvlakten ten westen van het plangebied was voor de prehistorische mens een goede locatie voor de jacht. De afzettingen die zich in de ondergrond bevinden, zijn gedurende het Weichselien afgezet. Wat betreft de ouderdom van de afzettingen kunnen op het terrein derhalve archeologische resten aanwezig zijn uit de perioden vanaf het laat-paleolithicum tot heden. Aangezien de nabije omgeving van het plangebied vanaf het Atlanticum bedekt is geraakt met veen, was het plangebied en omgeving echter vanaf het neolithicum tot aan de ontginningen in de 13de eeuw minder geschikt voor bewoning.

Er zijn geen aanwijzingen aangetroffen die kunnen duiden op grootschalige bodemversturende activiteiten. Wel heeft binnen het plangebied een 19de eeuwse schuur gestaan die na 1965 is gesloopt. Mogelijk is de bodem binnen het plangebied als gevolg hiervan lokaal verstoord.

Op basis van het bureauonderzoek geldt voor het plangebied, in tegenspraak met de gemeentelijke verwachtingskaart, een hoge specifieke verwachting voor het aantreffen van vondsten en/of sporen vanaf het laat paleolithicum tot het midden neolithicum. Het kunnen vondsten en/of sporen betreffen van kleine steentijd jachtkampementen (basisnederzettingen en/of huisplaatsen met een omvang van 200 m² tot 1000 m²). Ook een groter steentijd basiskamp kan niet worden uitgesloten. Bij dergelijke vindplaatsen wordt voornamelijk strooiing van overwegend (bewerkt) vuursteen verwacht. Voor de periode neolithicum-vroege middeleeuwen geldt echter een lage specifieke verwachting. Voor de periode late middeleeuwen-heden geldt een middelhoge specifieke verwachting. Eventuele vondsten en/of sporen uit deze perioden betreffen naar verwachting vondsten en/of sporen gerelateerd aan huisplaatsen (bijvoorbeeld een middeleeuwse boerderij). Hierbij betreft het voornamelijk strooiing van fragmenten aardewerk en sporen van bewoning, zoals waterputten, afvalputten en paalsporen.

Indien op het terrein archeologische indicatoren en/of bewoningssporen aanwezig zijn, kunnen deze bij een intacte laarpodzolgrond op of binnen 80 cm beneden maaiveld worden verwacht. Bewoningssporen kunnen worden verwacht vanaf de onderzijde van de Ah- of Ap-horizont. Omdat de relatief laaggelegen laarpodzolgronden vaak in gebruik zijn als akker of weiland, zullen eventuele vindplaatsen in of onder de "bouwvoor" mogelijk nog gaaf aanwezig zijn.

4 Conclusie en aanbevelingen

4.1 Conclusie

Hieronder volgt de beantwoording van de onderzoeksvragen zoals gesteld in het Plan van Aanpak:

Zijn binnen het plangebied bekende archeologische waarden aanwezig? Zo ja, zijn er gegevens bekend over de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

Er zijn tot op heden binnen het plangebied en de directe omgeving geen bekende archeologische waarden bekend.

Wat is de verwachte bodemopbouw in het gebied en zijn er gegevens bekend over bodemversturende ingrepen in het verleden binnen het plangebied?

Binnen het plangebied wordt een laarpodzolbodem verwacht. Behoudens de sloop van een oude schuur in het vierde kwartaal van de vorige eeuw zijn geen aanwijzingen bekend die kunnen duiden op grootschalige verstoringen in het verleden.

Wat is de specifieke archeologische verwachting voor het gebied?

Op basis van de geomorfologische ligging (relatief hoog gelegen dekzandrug), de ouderdom van de verwachte afzettingen (dekzand dat in het Laat-Weichselien is afgezet) en het feit dat de directe omgeving vanaf het neolithicum met veen bedekt raakte en daardoor minder geschikt werd voor bewoning, is aan het gebied een hoge verwachting toegekend op het aantreffen van een vindplaats uit de perioden laat-paleolithicum tot midden-neolithicum. Aangezien het gebied vanaf de late middeleeuwen als gevolg van turfwinning weer bewoonbaar werd, geldt voor deze periode een middelhoge archeologische verwachting.

In hoeverre worden archeologische resten bedreigd en is vervolgonderzoek nodig en zo ja, in welke vorm?

Ondanks dat de exacte verstoringsdiepte vooralsnog onbekend is, mag er vanuit gegaan worden dat de archeologisch relevante bodemlaag bij de bouwwerkzaamheden verstoord zal raken, aangezien het gebruikelijk is om woningen op 'het gele zand' (C-horizont) te funderen. Vervolgonderzoek is derhalve noodzakelijk. BAAC bv adviseert om dit vervolgonderzoek in eerste instantie te beperken tot een verkennend booronderzoek. Op die wijze kan worden nagegaan of de bodem ter plaatse nog intact is. Indien dit niet het geval is (bijvoorbeeld als gevolg van de sloopwerkzaamheden van de schuur die hier heeft gestaan), is verder vervolgonderzoek niet noodzakelijk. Indien de bodem wel intact blijkt te zijn, zal vervolgonderzoek in de vorm van een proefsleuvenonderzoek moeten volgen.

4.2 Aanbevelingen

Aangezien het voor de hand ligt dat de archeologisch relevante bodemlaag verstoord zal raken bij de bouwwerkzaamheden, dient vervolgonderzoek plaats

te vinden. BAAC bv adviseert om dit vervolgonderzoek in eerste instantie te beperken tot een verkennend booronderzoek. Op die wijze kan worden nagegaan of de bodem ter plaatse (en daarmee ook de archeologisch relevante bodemlaag) nog intact is. Indien dit niet het geval is, is verder vervolgonderzoek niet noodzakelijk. Indien de bodem wel intact blijkt te zijn, zal vervolgonderzoek in de vorm van een proefsleuvenonderzoek moeten volgen.

Een tweede optie voor het vervolgonderzoek betreft een karterend booronderzoek zoals voorgesteld door de deskundige van het bevoegd gezag, Regio West-Brabant, die namens de gemeente Rucphen onderhavig rapport heeft beoordeeld.²³ Met een dergelijk karterend booronderzoek (Regio West-Brabant stelt een zeer dicht boorgrid van 8 x 10 m voor) kan een eventuele steentijd vindplaats, zelfs als deze een lage vondstdichtheid heeft, goed worden getraceerd. Nadeel van een dergelijk onderzoek is dat het duurder is dan een verkennend onderzoek en indien een vindplaats aanwezig is, ook in dit geval nader onderzoek nodig zal zijn. Voordeel is dat indien geen archeologische indicatoren worden aangetroffen, geen vervolg nodig is, ook indien blijkt dat de bodem nog wel intact is.

²³ Timmermans en Wetering-Korthorst 2012.

5 Geraadpleegde bronnen

Berendsen, H.J.A., 2008b. *De vorming van het land*. Van Gorcum, Assen.

Berkel van, G. en K. Samplonius, 2006. *Nederlandse plaatsnamen herkomst en historie*. Prisma, Utrecht.

Centraal College van Deskundigen (CCvD), 2010. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems, versie 3.2*. SIKB, Gouda.

Damoiseaux, J.H., 1982. *Bodemkaart van Nederland 1:50.000, toelichting bij kaartblad 49 Oost Bergen op Zoom*. Stiboka, Wageningen.

Emaus, A., 2012. *Onderzoeksvoorstel – Plan van Aanpak Archeologisch bureauonderzoek plangebied A.M. de Jongstraat te Zegge*. BAAC bv, 's Hertogenbosch.

Heemkundekring De Vrijheit van Rosendale, s.a. *Ontdekkingstocht vanuit Roosendaal naar de turfwinning in de 14de eeuw. Routeplanner Van Lage Zeg via Gastels Laag naar het Laagveld*.

Mulder, de. E.F.J., M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff bv, Groningen/Houten.

Timmermans, F. en L. Weterings-Korthorst, 2012. *Beoordeling rapport 'Plangebied AM de Jongstraat te Zegge. Archeologisch bureauonderzoek. BAAC-rapport V-12.0150*. Regio West-Brabant.

Geraadpleegde kaarten

AHN, 2012. Actueel Hoogtebestand Nederland, geraadpleegd in mei 2012 via www.ahn.nl.

Bing Maps, 2010. *Satellietbeelden van de wereld*. Verkregen via www.bing.com/maps.

IDDs, 2012. *Archeologische waarden- en verwachtingenkaart*. In concept.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2010. *Archeologische Monumentenkaart (AMK) en Centraal Archeologisch Archief (CAA)*, geraadpleegd via Archis.

Provincie Noord-Brabant, 2012. *Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Brabant*. Online geraadpleegd in mei 2012.

Rijks Geologische Dienst (RGD) / Stichting voor Bodemkartering (Stiboka), 1984. *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000; Blad 49 Bergen op Zoom*. Haarlem en Wageningen.

Robas Producties, 1989. *Historische Atlas Noord-Brabant, 1:25 000*. Den IJp.

Stichting voor Bodemkartering (Stiboka), 1982. Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000. Blad 49 Oost Bergen op Zoom. Wageningen.

Uitgeverij 12 Provinciën, 2007. *Atlas van topografische kaarten Nederland 1955-1965. Schaal 1:50.000*. Landsmeer.

WatWasWaar, 2012. *Eerste Kadastrale kaart uit de periode 1827-1832*. Online geraadpleegd in mei 2012.

Bijlage 1

Overzicht geologische en archeologische tijdvakken

Overzicht geologische en archeologische tijdvakken

Ouderdom in jaren	Chronostratigrafie				MIS	Lithostratigrafie			
	Holoceen				1	Formaties: Naaldwijk (marien), Nieuwkoop (veen), Echteld (fluviaal)			
11.755	Kwartair	Laat	Laat	Weichselien (ijstijd)	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas (koud)	2	Formatie van Kreftenheye	Formatie van Boxtel
12.745						Allerød (warm)			
13.675						Vroege Dryas (koud)			
14.025						Bølling (warm)			
15.700						Laat-Pleniglaciaal			
29.000		Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	Midden-Pleniglaciaal	3					
50.000			Vroeg-Pleniglaciaal	4					
75.000			Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)	5a					
		5b							
		5c							
	5d								
115.000	Pleistocene	Laat	Weichselien (ijstijd)	Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)	5e	Eemien (warme periode)	Eem Formatie		
130.000						Saalien (ijstijd)	6	Formatie van Drente	
370.000								Holsteinien (warme periode)	Formatie van Urk
410.000									
475.000						Cromerien (warme periode)			
850.000	Vroeg	Vroeg	Pre-Cromerien	Pre-Cromerien	6	Formatie van Sterksel			
2.600.000									

Cal. jaren v/n Chr.	¹⁴ C jaren	Chronostratigrafie		Pollen zones	Vegetatie	Archeologische perioden	
1950	0	Laat	Subatlanticum koeler vochtiger	Vb2	Loofbos eik en hazelaar overheersen haagbeuk veel cultuurplanten rogge, boekweit, korenbloem	Nieuwe tijd	
-1500	Vb1			Middeleeuwen			
-450	Va			Romeinse tijd			
0		Holoceen	Subboreaal koeler droger	IVb	Loofbos eik en hazelaar overheersen beuk > 1% invloed landbouw (granen)	IJzertijd	
-12	IVa			Bronstijd			
-800	815		Midden	Atlanticum warm vochtig	III	Loofbos eik, els en hazelaar overheersen in zuiden speelt linde een grote rol	Neolithicum
-2000	2650						
-3755	5000	Vroeg	Boreaal warmer	II	den overheerst hazelaar, eik, iep, linde, es	Mesolithicum	
-4900	7020						
-5300	8000						
-8800	9000	Laat-Pleistoceen	Preboreaal warmer	I	eerst berk en later den overheersend	Laat-Paleolithicum	
11.755	10.150						
12.745	10.800						
13.675	11.800						
14.025	12.000	Weichselien (ijstijd)	Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	LW III	parklandschap	Laat-Paleolithicum	
15.700	13.000						
		Weichselien (ijstijd)	Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)	LW II	dennen- en berkenbossen	Laat-Paleolithicum	
		Weichselien (ijstijd)	Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	LW I	open parklandschap	Laat-Paleolithicum	
		Weichselien (ijstijd)	Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)	LW I	open vegetatie met kruiden en berkenbomen	Laat-Paleolithicum	
-35.000		Laat-Pleistoceen	Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)		perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra	Midden-Paleolithicum	
75.000							
		Laat-Pleistoceen	Eemien (warme periode)		perioden met bos en perioden met een subarctisch open landschap	Midden-Paleolithicum	
115.000							
130.000		Midden-Pleistoceen	Saalien (ijstijd)		loofbos	Midden-Paleolithicum	
-300.000		Midden-Pleistoceen	Saalien (ijstijd)			Vroeg-Paleolithicum	

Chronostratigrafie voor Noordwest-Europa volgens Zagwijn (1974), Vandenberghe (1985) en De Mulder *et al.* (2003). Lithostratigrafie volgens De Mulder *et al.* (2003). Mariene isotoop stadium (MIS) volgens Bassinot *et al.* (1994). Atmosferische data volgens Stuiver *et al.* (1998). Zuurstofisotoop calibratie (OxCal) versie 3.9 Bronk Ramsey (2003), toegepast op het Laat-Weichselien en het Holoceen. Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2000). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).